

GYERMEKKOR ÉS PÁLYAVÁLASZTÁS

Megszületik a gyermek - egy új élet, amely még mindenre nyitott, amelyből még minden lehet. A fiatal szülők általában átélik azt az élményt, hogy a lehetőségek valóra váltása, egyetlen konkrét és a maga nemében egyedülálló életut elindítása elsősorban az ő felelősségük. Milyen természetű a gyermek, mit tud már, miben ügyes és miben szorul több segítségre - nap mint nap felvetődő kérdések ezek. Mögöttük pedig mindig ott vannak a jövőre vonatkozó kérdések: mire lesz képes, ha megnő, mi lesz belőle, milyen élet vár rá. S e két kérdéssor, a naponkénti megítélés és az elképzelések szembesítése nagyon sok apró, mindennapi nevelési megoldásban, a gyermeki gondokodás, tevékenységek és magatartás szülői alakításában napmonként követendő. Ezek után talán nem meglepő, ha azt mondjuk: a gyermek későbbi életének kialakítása már szinte a születés pillanatával kezdődik.

Ma már ismert tény, hogy a gyermekek ismeretei, tudása és készségei között az iskoláskor kezdetén lényeges különbségek tapasztalhatók aszerint, hogy szüleik a társadalmi munkamegosztásban hol helyezkednek el. Természetesen nem a veleszületett képességek és készségek különbségeiről van szó, hanem arról, hogy az otthon elsődleges és döntő hatása alatt eltöltött első hat évnek erre az életkorra már bizonyos regisztrálható eredménye van. A gyermekek között így érthetően érzékelhetők azok a társadalmi különbségek, amelyek szüleik között ismeretanyagban, tudásban, életmódban, stb. vannak. Az általános iskola ezeket az induló különbségeket ma még inkább felelőrsíti. Ez jelentkezik pl. a tanulmányi eredmények társadalmi rétegenkénti eltéréseiben - ezek a különbségek ugyanis a nyolc év folyamán megnőnek.

A nyolcadik év végén tehát már az iskola osztályzataival "objektívan" is kifejezésre juttatott különbségek vannak az eltérő helyzetből indult gyermekek között. S ekkor kell először pályát választaniuk. A pályaválasztás /továbbtanul-e a gyermek vagy sem, s ha igen, milyen iskolatípusban/, pedig ma valóban szintenaz egész életpálya választását jelenti hiszen nagyon kevés mód van a későbbi korrekcióra.

A pályaválasztás egész rendszere számos problémát vet fel. Egyrészt a 14 éves kor nagyon korai, ezért érthető, hogy legkevésbé a gyermek saját választásáról van szó. Hiszen önmagáról is, a környező világról is kevés még a tudása az igazi választáshoz. De még ha maga dönt is, alig van módja arra, hogy később más irányt válasszon, pedig mind szakmai érdeklődése, mind egész saját életének tervezése több alkalommal módosulhat, ahogy tapasztalatainak, ismereteinek köre, világlátása bővül. A különböző iskolafajták közötti, meg lehetőségen éles határvonal életut-perspektivákat határol el: az egyik iskolafajtaból a másikba átlépni ma csak igen nagy egyni energiaráfordítások árán lehet, pedig az általános mozgás természetes és kívánatos volna. De ugyanígy kívánatos, hogy már dolgozóként lehetőség legyen a korábbi, rossznak bizonyult pályaválasztás korrigálására, a tudás bővítésére, s így a foglalkozás kedvezőbb megválasztására.

A pályaválasztás felvetette másik probléma az, hogy az alapul szolgáló iskolai osztályzatok különbsége nem pusztán tudáskülönbségeket, hanem a háttérben meghúzódó társadalmi különbségeket fejez ki. Az általános iskola ugyanis csak bizonyos fajta készségeket fogad el és "jutalmaz", s figyelmen kívül hagy másokat.

/Nagy súlyt kap a szabatos szóbeli önkifejezés, absztrakt logikai összefüggések írásbeli kezelése, elég nagy lexikális tudásanyag egyidejű tárolása, ugyanakkor lháttérbe szorul az ügyesség, a gondolatoknak pl. rajzban való kifejezése stb./ A készegek megléte vagy hiánya pedig döntösen függ az iskola előtti évek során szerzett tudás irányától, a korábbi évek nevelési gyakorlatától. A nyolcadik év végén a pályaválasztás látszólag a szerzett osztályzatok alapján történik. A gyakorlatban azonban az előbbiek szerint nem pusztán az egyének továbbtanulási esélyei különböznek, hanem a más-más társadalmi rétegből jött gyermekek előtt álló lehetőségek is. Mindezek a különbségek még tetéződnek az iskolák közötti, igen lényeges területi eltérésekkel, az ebből adódó előnnyel ill. hátránnyal is. Jelentős részben ezek a halmozódó differenciák adják a magyarázatot arra, hogy az egyes középiskola-fajták társadalmi összetételükben lényegesen eltérnek egymástól. S miután később a 14 éves kori választáson már nehéz változtatni, ez annyit jelent, hogy a gyermekek előtt szüleik társadalmi helyzetétől függően más és más, több vagy kevesebb lehetőség áll nemcsak az iskolatípus, hanem egész későbbi életberendezkedésük megválasztásában.

Ahhoz, hogy az induló különbségek ne váljanak a beérkezés különbségeivé, azaz a társadalom nyitottabb, az egyén pedig mobilabb lehessen, mind az iskolarendszerben, mind a társadalmi munkamegosztás egész rendszerében jelentős strukturális változásokra van szükség. Csökkenniük kellene ehhez az induló különbségeknek

/amiben az óvoda feltétel nélküli általánossá tétele sokat segíthet/, magának az általános iskolának mindenki számára egyformán általánosnak kellene lennie/ fontos tehát, hogy megszűnjenek a belül különbségek tévő tagozatok, s az iskolák közötti területi differenciák is/.

S fontos az is, amiről fentebb már volt szó/ váljanak lehetővé a későbbi pályakorrekciók, s itt nemcsak a lehetőség megteremtésére, hanem a módosítások társadalmi elismerésére is szükség volna.

Szalai Julia